

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
У двох частинах
Частина 2

(Суми, 19 травня 2017 року)

Суми
2017

У 1950 році одружилася вона з Луценко Миколаєм Миколайовичем, який, у свою чергу, за часів Великої Вітчизняної війни дійшов до Берліну. Саме в місті Суми подружжя почало будувати хату, де оселилися і виростили у подальшому чотирьох дітей. Сім'я Луценко жили досить гарно та ні в чому собі не відмовляла. Чоловік Зінаїди Андріївни працював водієм та приносив у родину значні доходи, батьки купляли дітям все, що їм заманеться. Прожили 53 роки у коханні та злагоді.

МОРОЗОВ О.

(науковий керівник – к. і. н., доц. В. А. Нестеренко)

СПОГАДИ КІХТЕНКО ГАННИ ПИЛИПІВНИ*

Народилася 1 березня 1928 року у селі Мала Ворожба, Лебединського району Сумської області. Освіту вона здобула у місцевій школі, у котру ходила й під час війни. Було дуже важко, бракувало зошитів та олівців. Бабусині батьки, як і більшість селян, працювали у колгоспі та обробляли землю. На той час вони мали ще й трохи власної землі. Також виживати дозволяло власне господарство. Оскільки на ланці працювали за трудодні, родина продавала молоко, сир та сметану, щоб мати трохи грошей на різні потреби. На базар у Суми бабусина мати ходила пішки. Життя було дуже важким.

Ганна Пилипівна розповідає, що у неї був брат Петро та сестра Ніна, котрі на декілька років молодші за неї. Вона згадує, що під час голодомору її батько Пилип робив різні можливі

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

запаси. Ще на початку голодомору він почав закопувати та ховати зерно де тільки міг придумати. Ганна Пилипівна вважає, що саме це допомогло їм пережити голодомор. Хоча були і такі випадки, коли варили шкірки з картоплі або листя дерев, яке піддобрювали висівками. Часто доводилося їсти вночі, щоб вдень цього ніхто не бачив. Бабуся згадує, що її мати наказувала нікому не розповідати, що і коли вони їли. Ганна Пилипівна розповідає, що в той час загинуло багато родин.

Про початок війни її сім'я дізналася від сусідки. Та в свою чергу почула із радіовипуску, що лунав у самісінькому центрі села. Всі місцеві жителі дуже злякалися через початок війни. Кожен сприймав її як щось дуже жахливе, тому що всі знали, що війна принесе людські втрати. В селах залишилися жінки, діти та старі люди, які не могли воювати. Також бабуся згадує, що дуже страшним для населення був каральний загін фінів, адже вони були дуже злі на Радянський Союз за війну 1939 р. Фіни могли запросто підпалити всі дома на вулиці, залишивши цілі сім'ї без житла.

Що ж до отримання новин з фронту, їх слухали по радіо у центрі села. Але бабуся каже, що кожен хвилювався за себе та за свою сім'ю. Бабуся мала дядька Івана. Після війни з фінами у 1939 році він став офіцером. Дядько пішов на фронт, звідки вже не повернувся.

Ганна Пилипівна ще пам'ятає відступ Червоної армії і прихід німців. Їм сказали ховатися по погрібах. Сховавшись усією сім'єю та декількома сусідами у підвалі, вони з жахом чекали німців. Бабуся згадує, що німці відкрили погріб і покликали її матір. Бабуся, завмерши, у думках попрощалася з нею. Оскільки Ганна Пилипівна у школі вчила німецьку мову, то трохи розуміла німців. Виходячи з цього уся сім'я збагнула, що ті не збиралися їх вбивати. Німці облаштували кухню у їхньому домі і не могли розпалити грубу. Бабуся згадує, що вони навіть годували їх сім'ю.

В період окупації ніхто ніде не працював, тільки час від часу вони копали окопи. Коли Радянські війська відвойовували територію, то дозволяли селянам збирати зерно на полях, котре ще залишилося. Адже село було на межі голодної смерті.

На погляд селян, місцеві поліцаї були набагато гіршими за самих німців. Вони були набагато жорсткішими та могли робити все, що їм заманеться. Коли Ганні Пилипівні було 14 років, її сусід, котрий був місцевим поліцаєм, хотів відправити її у Німеччину. Проте німці цього, на щастя, не зробили це, тому що вважали її ще малою.

МОСКАЛЕНКО И.

(науковий керівник – к. і. н., доц. *В. А. Нестеренко*)

ИСТОРИЯ ЖИЗНИ КЕСЕЛЬМАНА РОБЕРТА СЕМЕНОВИЧА*

Кесельман Роберт Семёнович родился 20 мая 1924 года в городе Одесса. Рос в благополучной семье. Мама – Рыся Мовсовна была портной и шила на дому. Отец – Кесельман Семён Аркадиевич был авиаинженером, но воспитывал Роберта Меер Бенсионович (госслужащий). Также имел двоих сестёр. Жили в достатке и со слов Роберта Семёновича «никогда не голодали». О голодоморе 1932-1933 годов не знал, узнал уже после 1991 года, когда Украина обрела независимость.

Роберт Семёнович с 21 на 22 июня 1941 г. с одноклассниками праздновал свой выпускной и не догадывался, что уже началась война. На улицах были столпы с громкоговорителями (радио) именно так люди узнали о войне и в дальнейшем узнавали о событиях на фронте, как сказал Роберт

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».